

THE SUBJECTIVITY OF ERUDITION: NICOLAE BALOTĂ**Iulian Boldea****Prof., PhD, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș**

Abstract: Nicolae Balotă's books reveal, each of them, another face of the scholar, another inner manner in order to be located in the Library's Universe, another revelation of the human. These are, in fact, the masks of the essayist, masks that hide and reveal simultaneously, these being aspects of his double spirit. Nicolae Balotă's texts are to be found, almost all, at the confluence between bookish and confession, between the rigor of the demonstration and the passionate sensitivity in which the lyricism gives a specific mark to the savant sensitivity. Nicolae Balotă's essays have, beyond their scholarly figure, beyond the austerity of an academician vision, assumed affective accents which are linked to some privileged lectures, to a specific space of the bookish memory which gives the essayist the access path towards a past of the books that were read sometime or towards some favourite writers.

Keywords: essay, erudition, subjectivity, reading, memory.

E greu de spus care sunt trăsăturile criticii și eseisticii lui Nicolae Balotă ce nu au fost deja enunțate, enumerate, descifrate de receptarea literară până acum. S-a vorbit, pe drept cuvânt, despre erudiția autorului *Literaturii absurdului*, despre aspirația spre clasicitate a autorului *Umanităților*, de vocația sintezei sau de feroarea analitică, de dramatismul intelectului ce se străvede dedesubtul paginilor cu ținută apolinică, s-a vorbit de tensiunea spirituală și de pregnanța ideatică a enunțurilor. O particularitate de prim ordin a criticii lui Nicolae Balotă e tocmai detenta reflexivă a frazei, capacitatea autorului, cu alte cuvinte, de a orienta chiar observațiile cu caracter subiectiv, sau cele consacrate contingentului înspre elevația semnificației filosofice. Gheorghe Grigurcu sesizează o astfel de caracteristică, atunci când vorbește despre „forța de transfigurare reflexivă” ce controlează viziunile și enunțurile lui Nicolae Balotă: „Asemeni regelui Midas, «hermeneutul» transformă tot ce intră în raza percepției sale în asociații filozofico-estetice, în substanță intelectualizantă. Admirarea unui peisaj desfășurat dintr-un punct privilegiat al Apusenilor îi îndrumă astfel meditația către geometrii eline, către viziuni, printr-o relevantă incidență etimologică, universale”. Fără îndoială că putem identifica, în volumele de eseuri ale lui Nicolae Balotă, o limpede apetență pentru asocieri, pentru expunerea sintetică și pentru panoramarea unor tablouri ample ale literaturilor. După cum se remarcă și un demers superior didactic, în măsura în care frazarea dezvăluie, mai degrabă aluziv, o anume pedagogie a valorilor, a idealurilor estetice și a *modelelor* literare și culturale pe care aceste pagini le expun cu rafinament expresiv. Nicolae Balotă este eseistul prin excelență, în sensul asumării unei posturi paradoxale, oarecum maniheice, în cadrul căreia precizia aserțiunilor, rigoarea investigației se conjugă în chip deliberat cu o frenezie a asocierilor, cu o feroare a analogiilor, cu o elocventă libertate a enunțării și cu o veritabilă pasiune a digresiunii.

Fără îndoială că există și o anume gravitate esențială a criticii și eseisticii lui Nicolae Balotă. Cărțile sale au ca resort esențial o tensiune ideatică ce le structurează substanța, o tensiune ce relativizează aserțiunile prea nete, pune sub semnul întrebării poncifele literaturii, dramatizează sensuri ale operelor literare, își asumă îndoiala metodică, ritualul unei neliniști gnoseologice și ontologice, ca modalitate privilegiată de acces la esența operei literare. De altfel, referindu-se la specificul criticii literare, Nicolae Balotă subliniază fundamentele filosofice, estetice și antropologice ale acestei discipline a spiritului uman: „Există o dublă fundamentare antropologică și axiologic-estetică a intenționalității critice. Pe de o parte,

conștiința critică este solicitată din afară, ascultă un apel și răspunde. Pe de altă parte, literaritatea operei, în funcție de valorile pe care le reprezintă și în primul rând de cele estetice, incită conștiința”. Revelarea valorilor umanului prin intermediul excursului eseistic reprezintă o evidență în textele lui Nicolae Balotă. Sunt texte ce se raportează nu doar la opere literare concrete, la figurile unor autori mai mult sau mai puțin proeminenți, dar și la valorile perene ale culturii universale. Criticul este, așa cum apreciază Mircea Iorgulescu, „un cărturar cu vocație pedagogică, un învățat care scrie doct și metodic despre orice în scopul de a instrui, un literat fin care a asimilat numeroase cunoștințe de pe variate tărâmuri și le împărtășește cu fervoare”. Pe de altă parte, figura cărturarului, efigia sa ascetică, de alură didacticist-livrescă, e dominată de o atitudine impersonală, de o pregnanță apolinică a trăsăturilor și atitudinilor, de moderație și sobrietate. Într-un sugestiv *Solilocviu în amurg*, Nicolae Balotă rostește o adevărată profesiune de credință, nu numai literară: „Am căutat să slujesc Cuvântul frumos (nu mi-e rușine de acest epitet azi aparent vetust) în sfera literelor: dar am năzuit (și, vai, am reușit prea puțin) să-l slujesc și în adevăr, căci am avut chemarea Logosului. Cel mai nevrednic am fost în slujba în care mi se cerea o altă, mai înaltă vrednicie, în slujba Verbului divin”.

Cu toată ținuta apolinică pe care o presupun cărțile sale, Nicolae Balotă s-a implicat și în polemice literare curente. De amintit articolul *Direcția nouă și călinescianismul*, în care criticul consideră că modelul călinescian nu mai poate fi urmat, pe latura sa impresionistă, sugerând ideea că o critică estetică și filosofică, fără a fi dogmatică sau excesiv normativă, e mult mai adecvată generațiilor noi de scriitori. Evident, opțiunea lui Nicolae Balotă se susține mai ales prin preeminența pe care o acordă eseistul unei fundamentări filosofice a literaturii, care se dezvoltă concomitent cu repudierea confuziei valorilor și a efluviilor subiectiv-impresioniste în cadrul criticii literare. Metoda critică pe care o asumă, cu sulețe interpretativă, desigur, Nicolae Balotă pornește de la analiza atentă, minuțioasă adesea, a operei literare sesizată în structurile sale particulare, pentru ca mai apoi, prin analogii, comparații, corespondențe și filiații stabilite cu rigoare să se ajungă la un cadru de referință conceptual, la anumite constante ale semnificațiilor generale în care opera respectivă poate fi circumscrisă. Nicolae Manolescu subliniază, la rândul său, această „înclinație filosofică” a eseistului, dar, în același timp, remarcă și accentele de „pedagogie critică” pe care cărțile lui Nicolae Balotă le asumă: „Autorul lui *Euphorion* gustă literatura numai după ce a explorat-o (filosofic, tehnic) și, înainte de a admira la el un stil, admirăm o metodă, ceea ce ne convinge fiind nu geniul, explozia ideii și a sensibilității, ci așa-zicând ingeniul, pedagogia critică. El posedă ceva din arta meșteșugarului care construiește planificat și temeinic, o desfășurare masivă de energie intelectuală în cea mai simplă demonstrație care preschimbă critica într-o foarte serioasă și metodică disciplină uzând în orice clipă de toate categoriile filosofiei sau ale istoriei culturii”. În același timp, se poate remarca faptul că eseurile și studiile critice ale lui Nicolae Balotă conturează, în dimensiunile lor de profunzime, arhitectura personalității autorului lor, cu sensibilitatea, ticurile și preferințele sale culturale, cu relieful său afectiv dictat, înainte de toate, de o pasiune livrescă incontestabilă, de valorile unui umanism de esență iluministă.

Pe de altă parte, formula de jurnal la care aderă Nicolae Balotă nu se bazează atât pe tribulațiile corporalității, pe avatarurile cotidiene ale eului diurn, deși există și o astfel de latură, documentară, în *Caietul albastru*, ci mai curând pe înregistrarea devenirii spirituale. Spasmul cărnii e, de cele mai multe ori, estompat în beneficiul transcrierii unor reflecții filosofice sau morale, de incontestabilă anvergură și substanțialitate. Tânărul scriitor resimte, însă, irepresibilă uneori, și nevoia clarificării propriului demers scriptural. Modulațiile frazei, paralelismul afect/ scris, dinamica enunțurilor, cu arhitectura lor secretă, cu resorturile greu de bănuț, sunt câteva dintre toposurile pe care diaristul le dezbate, în cel mai neconcesiv și, în același timp, sugestiv mod. *Caietul albastru* este, cu certitudine, una dintre cele mai

importante realizări ale literaturii autobiografice ale epocii noastre. E o carte-document, alcătuită din irizațiile afectivității, dar și din tensiunea unei etici subtextuale, niciodată proclamate retoric. O etică a scrisului și a adevărului, o etică a refuzului oricărui compromis cu dogmatismul și impostura comunistă, o etică a autenticității creatoare.

Un portret alcătuit din linii ferme, insinuant-expresive, datorat lui Gheorghe Grigurcu pare să desemneze cu reali sorți de adevăr și autenticitate efigia cărturarului: „Nicolae Balotă are ceva din înfățișarea unui sacerdot al cărții, tolerant-sever, cu o mare ambiție ascunsă sub aparențe de permeabilitate și politețe. E de statură mărunță, subțiratic, negricios, bine ras, în creștet cu o veritabilă *tonsure*, cu ochi orientali mari, aproape immobili sub arcade hieratice, dar străbătuți de imperceptibili curenți de neliniște, cu o gură subțire, strânsă napoleonian, trădând gustul afirmării (...). Sobru în viața de toate zilele (deși înveșmântat cu mare îngrijire), e un avid sublimat ce-și rezervă apetențele pentru zona ideală, cea scriptică. Dar de la altitudinea acesteia pare a jindui existențialul a-i reface diligențele și îndoielile, elanurile și slăbiciunile. O pendulare continuă între absolut și contingent, între contemplativ și practic îl distinge, răsucindu-i marea erudiție către un anume pitoresc, nuanțându-i osârdia cu note omenești-preaomenești”.

Cărțile lui Nicolae Balotă ne dezvăluie, fiecare dintre ele, o altă față a cărturarului, un alt mod al său de a se situa în universul Bibliotecii, o altă revelație a umanului. Acestea sunt, în fapt, *măștile* lui Nicolae Balotă, măști care ascund și revelează totodată, acestea sunt ipostazele dublului său spiritual. De altfel, în *Umanități*, eseistul întreprinde o fină analiză a dublului, cu toate determinațiile sale subiacente: „Căci nu e întâlnire mai spectaculoasă decât a omului cu dublul său. Arta străveche, născătoare de monștri a omului arhaic reda, în tragic ori grotesc, chipul zămisliorului ei. Dar nu este, oare, arta omului din toate timpurile, și, firește, din zilele noastre, un asemenea proces al omului care se confruntă cu dublul său, cu reflectările, proiecțiile sale? Ca și arta, conștiința noastră, cea mai înaltă instanță umană, purcede tot dintr-o asemenea dedublare. Persoana umană are nevoie – precum ne-o indică etimonul cuvântului – de o întâlnire a omului cu dublul său. Jocul trădând o fantezie debordantă a anonimilor creatori populari de măști te îndeamnă la meditație. Jocul omului cu masca sa – chiar dacă se prezintă sub aspecte grotesc-carnavalizate – este întotdeauna plin de tâlcuri grave pentru destinul omului”. E limpede că acest topos literar cu o carieră impresionantă, *dublul*, este în strânsă legătură cu metafora măștii și cu valențele sublimate ale imaginarului. Nicolae Balotă surprinde o astfel de filiație, pornind de la câteva revelatoare vocabule românești: „S-ar putea pătrunde în arcanele acestui «joc» prin analiza semantică a prodigiosului cuvânt românesc, *chip*, și a cuvintelor derivate din acesta: *închipuire*, *întruchipare*. Raporturile pe care le subînțelege această sferă semantică sunt determinate atât în procesul creației, cât și în acela al conștiinței creatorului. Proiectăm în imagini sau idei *chipul* nostru, al timpului, al universului nostru. *Închipuirea* formatoare de modele a artistului sau savantului organizează acest univers. Iar opera noastră e *întruchiparea* eforturilor conștiinței noastre spre realizarea proiectului ei. Dialog al conștiinței, opera e joc suprem al Omului cu Dublul său”.

Eseurile lui Nicolae Balotă au, dincolo de ținuta lor doctă, fără a fi suficientă, dincolo de austeritatea unei viziuni clasicizante, dincolo de subtilitatea investigației analitice, și asumate reverberații afective; se întrevăd aici sonori subiective pe care autorul nu se străduiește prea mult să le atenueze sau să le camufleze. În general, astfel de inserturi afective se leagă de anumite lecturi privilegiate, de un anumit spațiu al memoriei livrești care îi oferă eseistului calea de acces spre un trecut al cărților citite cândva sau al unor scriitori favoriți. Cel mai elocvent argument al unei astfel de posturi ambivalente a textului, în care sobrietatea, rigoarea și echidistanța se întâlnesc cu volutele memoriei afective și cu reprezentările imaginarului subiectiv este un fragment din eseul *Timpul regăsit în Proust*: „Lacrimile pe care nu le-am plâns niciodată, dar pe care le-am simțit șiroind, pe dinăuntru, arzându-ne, înecându-ne, ar

trebui un nume pe care să-l dăm acestor nevăzute... Sunt foarte puține cărțile pe care, recitindu-le, să simți nodul acela gâtuindu-te. Greu de mărturisit (pare, în epoca noastră, rușinoasă de propriile afecte, dovada unei lamentabile sentimentalități) că mă încercă plânsul ori de câte ori iau în mână vreun volum din *În căutarea timpului pierdut*. Ca și zăpada de pe o carte a lui Bergotte pe care micul Marcel a citit-o într-o zi de iarnă, cu durerea în inima de copil că nu o va vedea pe Gilberte, și pe care ani mulți, mai târziu, când va lua din nou în mână cartea o va vedea troienind intrările de pe Champs-Élysées și acoperind volumul, tot astfel, pentru mine, peste primele pagini din *Du côté de chez Swann* vor trece mereu umbrele caselor bătrâne, cu ferestrele ca niște ochi somnoroși în poduri, din Sibiul tomnatec al acelui an de război, apoi umbrele arinilor pe lângă care trecea micul tramvai arhaic (și care azi, ca atâtea altele, nu mai e), pe platforma căruia mă aflam singur, cu cartea în mână. Dar numai această imagine se trezește, oare, ca sub atingerea baghetei unui magician, atunci când deschid volumul lui Proust? Cartea aceasta face parte dintre acele fapte pe care le-am cunoscut, care ne-au fost aproape, și despre care chiar Proust spune că «pentru a ne povesti prietenia cu ele, ne obligă să ne situăm în toate și în cele mai diferite peisaje ale vieții noastre».

Demn de interes e faptul că Nicolae Balotă are darul de ne supune atenției opere și scriitori pe care s-ar părea că îi știm dintotdeauna, revelându-ne, însă, aspecte, fațete și unghiuri de lectură inedite, cărări și poteci ale textului mai puțin frecventate. Thomas Mann, de pildă, e perceput ca un prozator cu voluptatea glosării pe marginea unor alte texte sau pe marginea propriilor texte („Mare parte a sumei scrierilor lui Thomas Mann este alcătuită din comentarii. El pare un scholiast care scrie pe marginea unor texte: în cazul tetralogiei, pe marginea Bibliei. Glosele sale par greoaie, un joc secund, o scriere despre sau pornind de la alte scrieri. Îndeosebi operele maturității (și cât de devreme s-a maturizat el!) au alura de o demnă lentoare a unor narațiuni despre alte narațiuni, încetinite în ritmul lor tocmai pentru că ele cuprind într-însele narațiunea primară, și, totodată, rotirea în jurul acesteia. Și-apoi, ce poate fi mai grav, mai încet, de o mai savantă încetineală, decât evocarea unor mituri în care scriitorul întrevide o lume a repetiției”. În *Iosif și frații săi*, Nicolae Balotă surprinde un model paradigmatic al formelor repetitive care funcționează la nivelul arhitecturii narative („Și-apoi, ce poate fi mai grav, mai încet, de o mai savantă încetineală, decât evocarea unor mituri în care scriitorul întrevide o lume a repetiției. În *Iosif și frații săi*, Thomas Mann - pe urmele aceluia *scholar*, al savantului Karl Kerény - a închipuit o lume a formelor repetitive. Or, cum este posibil într-o asemenea narațiune, plină de aluzii și simboluri, o lume a comentariului, a jocului secund, a oglindirilor repetate, cum este posibil râsul, hlizeala batjocoritoare ori înțelegătoare – totuna! – deriziunea insinuată subversiv în demna țesătură a întâmplărilor narate?”). Pasiunea documentării, incursiunile erudite în domenii diverse ale spiritului, culturii sau istoriei se întrevide la Nicolae Balotă cel mai bine, poate, într-un eseu consacrat uneia dintre cele mai strălucite prozatoare a literaturii secolului XX – Marguerite Yourcenar (*Marguerite Yourcenar sau Imaginea unui umanist*). Comentând romanul *L'oeuvre au noir*, Nicolae Balotă realizează, în debutul eseului, o circumscriere a epocii din care autoarea își selectează personajul principal, „personaj parabolic, purtătorul unei conștiințe noi, în aurora erei moderne”. Complexitatea personalității lui Zénon e subliniată tocmai prin anvergura sa spirituală, prin setea sa de cunoaștere și prin vocația, mereu reconfirmată, a definirii de sine, a căutării propriei identități ontice și gnoseologice: „Căci eroul ei, Zénon, se străduiește, într-o viață amenințată de multiple adversități, să se definească pe sine descoperind lumea. Spre deosebire de unii umaniști, el este lipsit de egoismul și orgoliul unui *homo per se* (formulă aparținând lui Erasm și definind omul care se cultivă doar pe sine. El nu caută – asemenea unor cugetători și artiști ai Renașterii italiene – mai presus de toate, gloria. Lipsit de cezarismul spiritual al acestora, el caută să întărească imperiul *omului* pe acest pământ. De aceea se slujește de spiritul său pentru a sparge zidurile care

limitează omul. Investigația științifică nu este, pentru el, un exercițiu gratuit al minții, ci un efort lucid vizând fericirea omului în lume”.

Zvonul amintirii, tandrețea calofilă a memoriei, dinamica afectivă a frazării sunt prezente cu și mai multă vigoare în paginile consacrate unor scriitori români pe care autorul i-a cunoscut. În eseu *Radu Stanca și Sibiul baladesc*, Nicolae Balotă se lasă sedus de retorica amintirii, de ritmul confesiv al cuvintelor, configurându-i poetului o biografie spirituală fastuos-ritualică; ipostazele eului liric sunt tot atâtea măști ce se subsumează condiției de *victimă*, de captiv al spațiului claustant și auster al burgului transilvan („dar, ori de câte ori deschid cartea poeziilor lui Radu Stanca, acest trubadur transilvan, companion ideal al unor tinereți pe care el singur a știut să le păstreze pe veci, uzând de șiretlicul morții mincinoase, un chip al Sibiului mă împresoară, acela al propriei mele vârste baladești. Căci, versurile lui Radu Stanca sunt, înainte de toate, rodul victorioaselor lupte ale tinerețelor unui poet care și-a descoperit, de timpuriu, *locul* predestinat al vocației sale. Un Sibiu fabulos, cetate medievală în care un dublu romantic al poetului urcă tăcut, cu mâinile la spate, îngusta stradă Fingerling, cu scări și culoare obscure, cu stradele care-l înghit dintr-una-ntr-alta. Poetul a intrat, noaptea, în cetatea adormită, atras de apelul thanatic al turnurilor în care nimeni nu mai străjuiește, al catedralei cu tuburile orgei în care heruvimii au amuțit, al acoperișurilor cu ferestre oarbe rânduite pe mai multe caturi”). Profilurile critice ce prind contur în cărțile lui Nicolae Balotă sunt sugestive în primul rând prin darul sintetizării unor trăsături oarecum disparate, dar și prin plasticitatea caracterizărilor, niciodată terne sau lipsite de culoare, dimpotrivă, cu un relief viu, cu o prospețime a conturilor caracterologice extrem de sugestivă. Un astfel de profil critic e cel al lui G. Călinescu; Nicolae Balotă subliniază latura barocă a sensibilității autorului *Operei lui Mihai Eminescu*, „hedonismul spiritual” ce animă reacțiile și manifestările critice ale acestui „emul al clasicilor” care „vede adeseori opera prin creatorul ei”. Se pune accent, în mod îndreptățit, pe latura imaginativă a demersului critic, într-o tentativă de a sublinia dinamismul și versatilitatea temperamentului critic călinescian: „Fantazia critică își extrage alimentele din sfera imaginară a unui *deja vu*. Lui Călinescu operele îi oferă imagini pe care, asemenea unui artist, le proiectează, transfigurate, în opera sa. El face parte dintr-o familie de spirite care, în primele sale eseuri, n-a făcut decât să așeze cap la cap citate din autorii săi preferați, grupându-le pe anumite teme și legându-le între ele prin scurte reflecții personale, tot astfel numeroasele eseuri critice ale lui Călinescu nu sunt decât asemenea citate înșirate, rezumate de opere, enumerări delectabile, mozaicuri foarte personale, căci cel care le-a alcătuit a știut să confecționeze un *colaj* de rafinată artă critică. Dar, de cele mai multe ori, Călinescu se apleacă asupra obiectului său – un personaj, o aventură fictivă, o frază, un cuvânt – și extrăgându-l din contextul operei, îl ipostaziază, face dintr-însul un *chip* revelator. *Închipuirea* sa, operând cu asemenea *chipuri*, le precipită în concentrate concret-abstracte, în *întruchipări* semnificative”.

Eseurile lui Nicolae Balotă se impun, pe lângă erudiția și spiritul enciclopedic ce le animă, și printr-o apetență neîndoielnică pentru poeticitate; fraza învăluitoare, accentele subiective, pătrunderea delicată în labirintul afectivității unor opere sau temperamente artistice, sunt trăsături observate, între alții, și de Gheorghe Grigurcu: „Nevoia subiacentă de substanță poetică e atât de vie la Nicolae Balotă, încât nu numai că îi determină cuantumul activității debordante «la curțile» marii creații, dar îi produce și, așa cum am arătat, un complex, încorporarea unei ispite. Atras și respins de poezie, ca de o veritabilă obsesie, autorul *Labirintului* luptă în serviciul său și împotriva-i cu aceleași arme. Nu doar cu o apetitie filosofică aplicată literaturii, cu o informație ce aplică opulența referințelor, un plan contextual «enciclopedic», dar și cu o înclinație pedagogică, venită parcă dintr-o rutină propovăduitoare”. De altfel, se pare că textele lui Nicolae Balotă se găsesc, aproape toate, la confluența dintre livresc și confesiune, dintre rigoarea demonstrației și sensibilitatea pasională în care efluviiile lirismului conferă o amprentă specifică unei sensibilități eminentemente savante.

Semnificative pentru această paradoxală configurare a scriiturii lui Nicolae Balotă sunt câteva aprecieri despre arta lecturii, din volumul omonim: „Lectura nu mai trebuie să fie doar comuna înțelegere a semnificației unor simboluri codificate, nici scrisul doar necesara comunicare a unor asemenea simboluri. Lectura ca artă se întemeiază pe o subordonare a lecturii informaționale, pe o deturnare a comunicărilor directe. De la alfabetarul prin care am băjbăit copii, prin penibila silabisire și psalmodiere a uceniciei noastre, până la deprinderile tehnic superioare ale compulsărilor și colaționărilor de texte, o cale duce, directă (...). Chiar dacă iubind cartea nu te preschimbi într-însa, simțurile tale toate participă la cunoașterea ei delectabilă (...). Orice fel de lectură e deformatoare. Lectura ca artă, nu mai puțin decât altele. Atât că deformarea caută să se preschimbe aici în formare. Arta lecturii năzuiește spre producerea unor forme noi”. În *Argument*-ul la volumul *Arta lecturii*, eseistul recunoaște, în fond, relativitatea valorilor literare, dar și a comentariului asupra acestora, „relativitate impusă chiar de prezența autorului, a cititorului interpret, a scriitorului și hermeneutului în comentariile sale. În cartea aceasta a atâtor cărți, scribul interpret apare în textele sale ca și pictorul ce se zugrăvește pictând în propriile sale tablouri. Să-i fie iertată această ultimă deșertăciune”.

Eseurile lui Nicolae Balotă subliniază, însă, și talentul de portretist al autorului, capacitatea sa de a surprinde, în linii ferme și, în același timp, expresive, silueta unui scriitor, profilul unui temperament, reacțiile caracterologice ale unui artist, fluxul și refluxul unei conștiințe. Portretul lui Blaga, alcătuit din contraste și antinomii, e, poate, cel mai sugestiv din creația lui Nicolae Balotă: „Sete de lumină – fugă de lumină, sete de tăcere – aspirație la cuvânt, tendințe ambivalente constituie marea, fluxul și refluxul acestui univers poetic... [...] Acest tărâm este un continent al sensibilității, al sufletescului, al spațiului psihic. Blaga e poetul animei în veșnică frământare, într-un continuu efort de autorevelare și de autodepășire. Desigur, nu înțelegem prin anima doar domeniul trăirilor subiective ale poetului, ci acela al unor experiențe depășind această subiectivitate. Lucian Blaga nu este poetul unor aventuri existențiale, ci ale unor experiențe esențiale”. În cazul lui Nicolae Balotă, există o permanentă glisare a frazării, de la tentația conceptualizării înspre modalitățile literaturii propriu-zise, cu o implicare mai susținută a propriei sensibilități, a propriului temperament în dinamica textului. Dioptriile livrescului, prin care eseistul citește literatura lumii sunt, mereu, corectate de reflexele melancoliei unui spirit greu încercat de convulsiile istoriei, ce cunoaște gustul relativității tuturor lucrurilor, cunoaște valoarea și prețul „meseriei de a trăi”. Viața lui Nicolae Balotă e o viață închinată cărților, dăruită pasiunii lecturii. Cum bine observă chiar autorul *Artei lecturii*, „lectura poate să devină un mod de a fi. O existență livrescă? Nu este, oare, o primejdioasă alienare într-o asemenea identificare a vieții *trăite* cu cea *citită*? Nu-l pândește, oare, complexul Don Quijote pe oricine se lasă sedus de cărți, transformat într-un dublu al ficțiunii sau al discursului lor? Și, totuși, scrisul și cititul, deprinderi primare ale culturii noastre, pot să determine o existență, fără să o proiecteze iremediabil într-un spațiu imaginar”. Cărțile lui Nicolae Balotă nu doar instruiesc, nu oferă doar cunoștințe despre cărți și autori, despre idei trăite și metodologii ale literaturii, ele și seduc. Efectul lor modelator este dincolo de orice îndoială. În acest fel, demonstrația și fluiditatea memoriei livrești, severitatea analizelor și frenezia asocierilor, rigoarea aserțiunilor și vibrația afectivă, toate aceste antinomii ale expresiei critice conferă originalitate unei creații de indiscutabilă valoare ideatică.

BIBLIOGRAPHY

Gh. Grigurcu, *Critici români de azi*, 1981; A. Martin, *Paranteze*, 1981; Cr. Livescu, *Scene din viața imaginară*, 1982; Z. Sângeorzan, *Anotimpurile criticii*, 1983; M. D. Gheorghiu, *Reflexe condiționate*, 1983; Gh. Grigurcu, *Între critici*, 1983; Monica Lovinescu,

Unde scurte, I, 1990; V. Cristea, *A scrie, a citi*, 1992; Gh. Grigurcu, *Peisaj critic*, I, 1993; V. Ierunca, *Dimpotrivă*, 1994; Gh. Glodeanu, *Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței*, 1999; *Convorbiri literare*, nr. 3, 2000 (semnează M. Solomon, N. Steinhardt, I. Ploscaru); I. Pop, *Viață și texte*, 2001; M. Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, II, 2001; *Dicționarul general al literaturii române*, A/B, București, 2004; M.Vs. [Marian Vasile], în *Dicționarul general al literaturii române*, A / B, 2004; *Vatra*, nr. 6 – 7, 2008 (semnează I. Boldea, Pr. M. Boilă, I. Constantin, Gh. Grigurcu, M. Finkenthal, L. Volovici, Al. Cistelecan, N. Prelipceanu, M. Petreu, I. Petraș, M. A. Diaconu, S. Cordoș, N. Sălcudeanu, C. Pricop, I. Buzăși, I. Pârvulescu, L. Cozea, D. Vighi, D. Chioariu, M.-A. Tupan, M. V. Buciu, V. Chifor, N. Cliveț, C. L. Cuțitaru, Gh. Glodeanu, C. Moraru, R. Voinescu etc.).